

Ия: исемнәр һәм зат
алмашлыктары белән белдерелүе

Ия кем турында сөйләнгән ача: исемме, әллә зат
алмашлыгымы?

grammar
clues

Ия жөмлөдө кемне күрсөтө?

01

Жөмлөдө ия — иң мөһим юлбашчы кебек. Ул хәбәр белән бәйләнеп, сөйләмнең кем яки нәрсә турында баруын күрсөтө: бала, ул, кош.

Исем нәрсә белдерә

01

Исем кеше, хайван, предмет, табигать күренеше исемен атый: бала, мәктәп, эт, кояш, яңгыр. Ул сорауга җавап биреп, нәрсә турында сүз баруын күрсәтә.

02

Ия булып килгәндә исем баш килештә тора. Димәк, ул җөмләдә башка сүзгә бәйләнеп килми, ә турыдан-туры сөйләүче төп сүз була.

03

Мондый исемнәр җөмләнең мәгънәсен төгәл итә. Алар безгә кем турында яки нәрсә турында әйтелгән тиз аңларга ярдәм итә.

Исем белән белдерелгән ия

Кем? — малай, песи, укучы

Малай йөгерә, песи йоклый, укучы җавап бирә. Бу жөмлэләрдә ия исем белән бирелгән. Ул кем турында сөйләнгәнән шунда ук күрсәтә.

Нәрсә? — чәчәк, кар, кояш

Чәчәк үсә, кар ява, кояш балкый. Мондый мисалларда ия нәрсә турында сүз баруын ачыклай. Рәсемдә шушы таныш образлар бик җиңел истә кала.

мальчик

Зат алмашлыклары

Мин

Үзең турында сөйләгәндә кулланыла. «Мин барам» жөмләсендә ул ия була һәм кабатлауны киметә.

Без

Берничә кеше турында бергә сөйләгәндә кулланыла. «Без уйныйбыз» жөмләсендә ия булып тора.

Син, сез

Сөйләшүдә әңгәмәдәшне күрсәтә. Бу алмашлыклар жөмләне жылырак һәм табигыйрак итә.

Ул, алар

Кеше исемен кабатламыйча, геройны яңадан искә төшерә. «Ул кайтты», «Алар жырлый» кебек жөмлэләрдә ия була.

Ияне ничек танып була

01

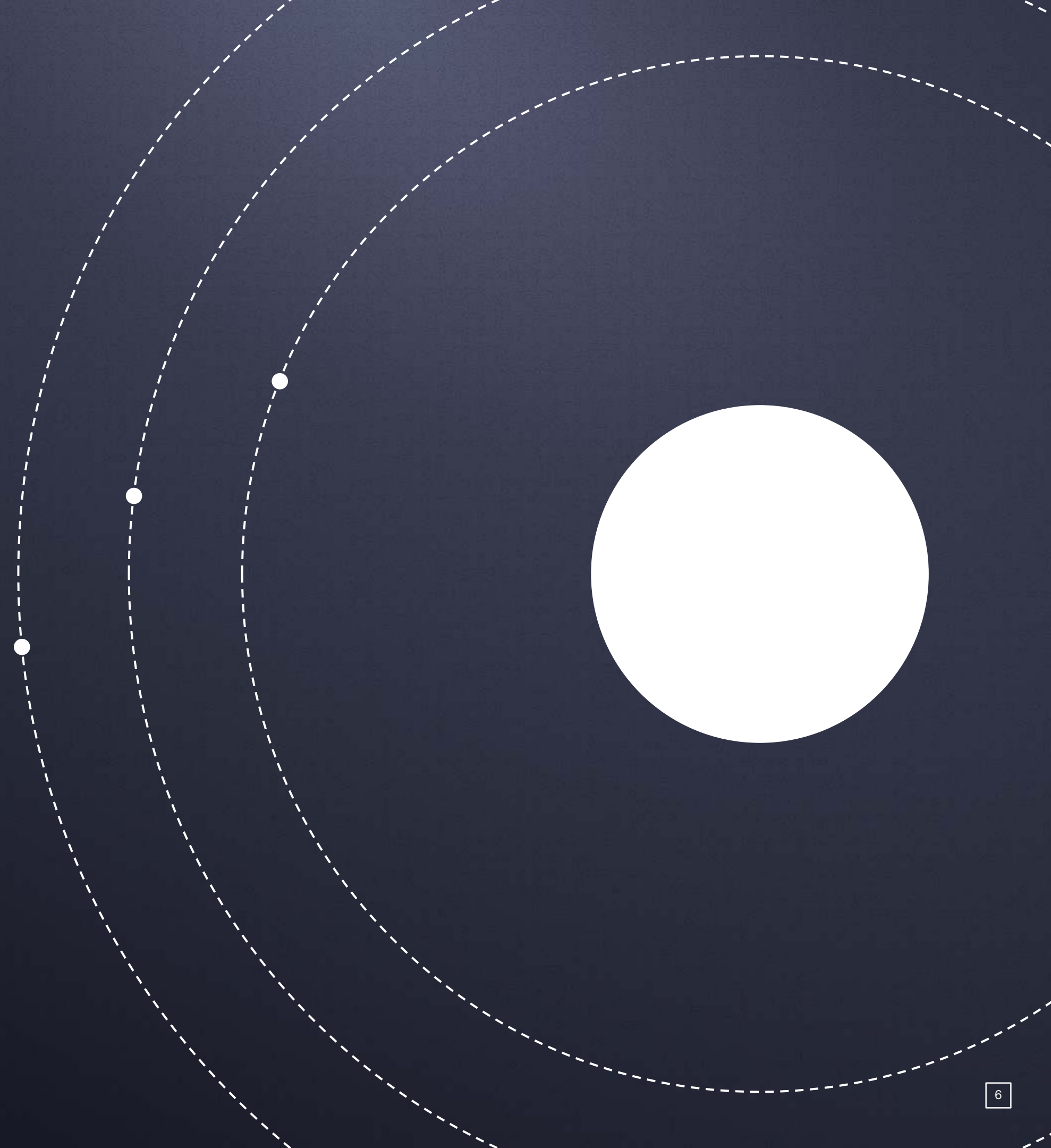
Башта жөмлөдө кем турында яки нәрсә турында сөйләнгәнән табарга кирәк. Бу сүз белән хәбәр тыгыз бәйләнештә тора һәм жөмләнең төп өлөшөн ясый.

02

Аннары «кем?» яки «нәрсә?» сораулары куела. Әгәр җавап исем яки зат алмашлыгы белән бирелсә, нәкъ шул сүз ия була.

03

Мәсәлән: «Сыерчык сайрый». Кем сайрый? Сыерчык. Димәк, «сыерчык» — ия, ә «сайрый» — хәбәр.

Ияне табу тәртибе

Жөмләне уку, хәбәрне табу һәм «кем?» / «нәрсә?» сорагы аша ияне билгеләү тәртибе

Ия булып еш килгән сүзләр

01

Укучы, укытучы, әни, дус кебек кешеләрне белдергән исемнәр ия булып еш очрый. Алар жөмләдә кем турында сүз барганын ачык күрсәтә.

02

Песи, эт, ат, сыерчык кебек хайван исемнәре дә еш ия була. Болар жөмләгә тере һәм күренекле образлар өсти.

03

Мин, син, ул, без, сез, алар алмашлыклары сөйләмне кыскарта. Бер үк исемне кабатлап тормыйча, алар геройны яңадан күрсәтә.

04

Мондый сүзләрне күрүгә, ия булу мөмкинлеген тикшерергә кирәк. Җавап гади: кем турында? яки нәрсә турында?

Исем белән белдерелгән иягә мисаллар

01

«Әни аш пешерә» жөмләсендә ия — «әни». Ул кеше исемен белдерә һәм баш килештә тора. Жөмлә кем турында икәнен шунда ук аңлата.

02

«Укучы җавап бирә» жөмләсендә ия — «укучы». Бу сүз бәйләксез килә һәм сөйләмнең төп героен күрсәтә. Кем җавап бирә? Укучы.

03

«Кар ява» жөмләсендә ия — «кар». Ул нәрсә турында сүз барганын ачыклай. Мондый мисаллар исемнең ия була алуын бик җиңел күрсәтә.

4

**шулкадәр жөмлөдә ия зат
алмашлыгы белән
белдерелгән: «Мин», «Син»,
«Ул», «Без».**

Пользовательский конспект к теме презентации

Бу дүрт мисал алмашлыкның исемне кабатламыйча,
жөмләне кыска һәм табигый итүен күрсәтә.

Ия һәм хәбәр бергә

01

Ия жөмлөдә кем турында яки нәрсә турында сөйләнгәнән күрсәтә, ә хәбәр шул кемнең нәрсә эшләвен яисә нинди булуын аңлата.

02

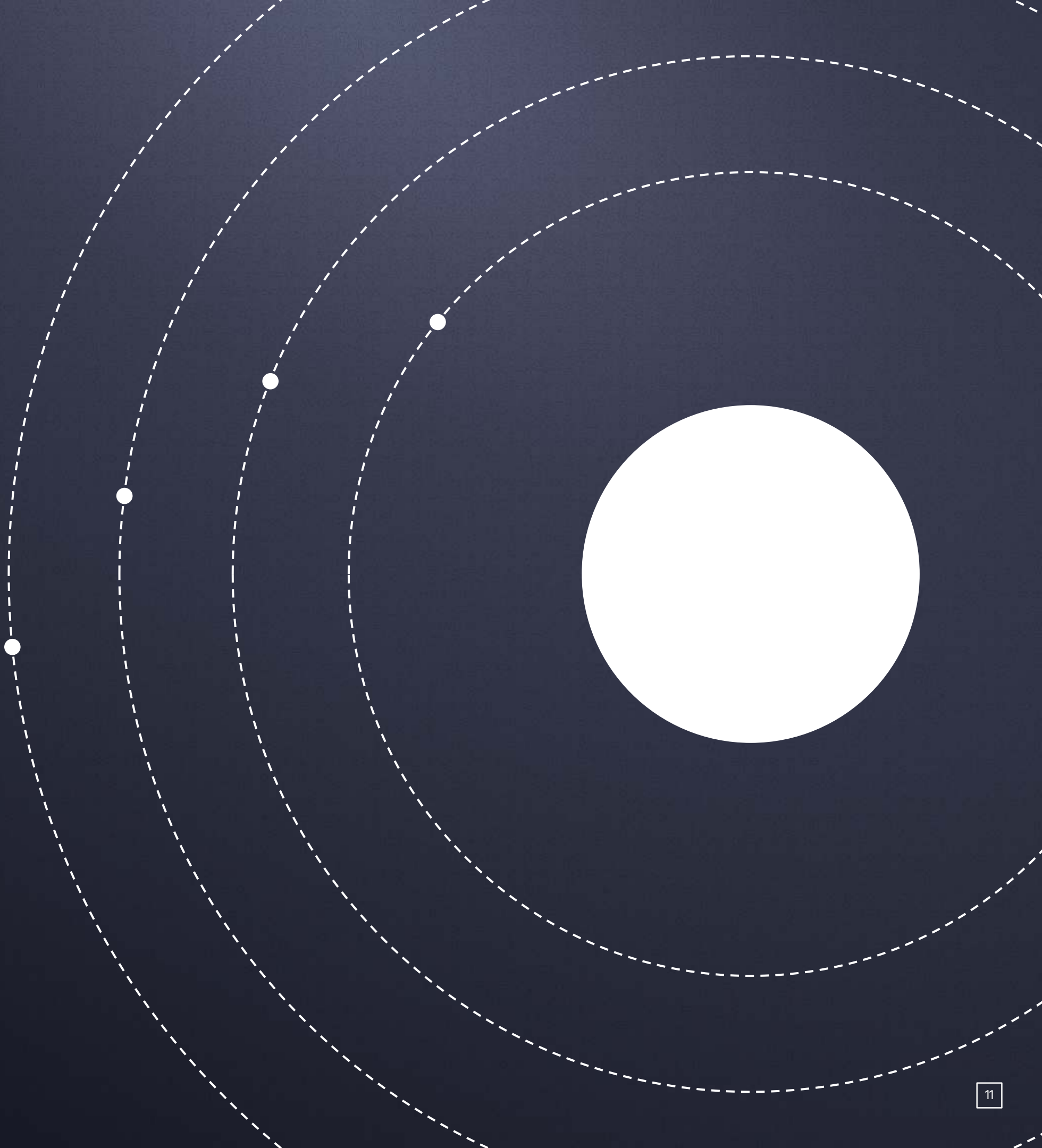
Бу ике кисәк бергә жөмләнең грамматик нигезен ясый. Алар булмаса, жөмлә өзек кебек яңгырый һәм фикер тулысынча ачылмый.

03

Ия белән хәбәр бер-берсенә бәйлә: берсе сорау бирә, икенчесе җавапны төгәлли. Шуңа күрә аларны аерып карау җиңел түгел.

04

«Кыз җырлый» жөмләсендә «кыз» — ия, «җырлый» — хәбәр. Икесе бергә сөйләмне аңлаешлы һәм төгәл итә.

Бер мәгънә, төрле сүз

Беренче әйтелеш

«Айгөл көлдә» жәмләсендә геройның исеме турыдан-туры әйтелә. Ия исем белән белдерелә, шуңа кем турында сүз барганы ачык күренә.

Кабатлау урынына алмашлык

«Ул көлдә» жәмләсендә шул ук герой зат алмашлыгы белән күрсәтелә. Мәгънә саклана, ә кабатлау кимия һәм сөйләм жиңеләя.

Тикшерү өчен кыска кагыйдә

01

Ияне табу өчен иң элек «кем?» яки «нәрсә?» соравын куялар. Җавап булып килгән сүз жөмләдә сөйләшүнең төп герое була.

02

Ия еш кына исем йә зат алмашлыгы белән белдерелә. Ул баш килештә тора һәм бәйлек сүзләрсез килә, шуңа аны күзәтү жиңелрәк.

03

Ия хәбәр белән бәйле була: хәбәр нәрсә эшләнгәнән белдерә, ә ия кем турында сүз барганын ачыклай. Икесе бергә эшлиләр, дусларча итеп.

Тиз өйрөнү өчен кыска мисаллар

Малай иртэнге уенга ашыга

Иркен ишегалды аша малай йөгереп үтә, рюкзак кебек кечкенә портфелен селкеп бара. Сорау гади: кем йөгерә? Жавап — малай, һәм ул ия булып тора.

Кош агач башында жырлый

Яшел ботаклар арасында жырлы кош күренә. Ул иртэнге һавада тавышын яңгырата. Кем жырлый? Кош. Мондый образны рәсемдә күрсәтү жиңел һәм истә кала.

Бала үз эше белән мәшгуль

Бала өстәл янында рәсем ясый, кулында төсле карандашлар балкый. Сорауны биргәч, жавап шунда ук табыла: кем эшли? Бала. Димәк, ия дә шул сүз.

Еш очрый торган хаталар

Бәйлек сүзне ия дип уйлау

«Өйдә» кебек сүзләр урынны гына күрсәтә. Алар кем турында сүз барганын белдерми, шуңа ия була алмый. Ия баш килештә була икәннен онытмаска кирәк.

Хәбәрне ия белән бутау

«Уйный», «йөгерә», «жырлый» кебек сүзләр эшне белдерә. Димәк, алар хәбәр. Ия исә кем яки нәрсә турында әйтелгәннен күрсәтә.

Сорауны иртәрәк туктату

Кайберәүләр беренче очраган сүзне генә сайлый. Башта хәбәрне табу, аннары «кем?» яки «нәрсә?» соравын бирү кирәк. Шулай эшлөгәндә хаталар кими.

Жөмләне тикшерү алгоритмы

Ия белән хәбәрне табу өчен чиратлы адымнар

Текст эчендә ияләр

01

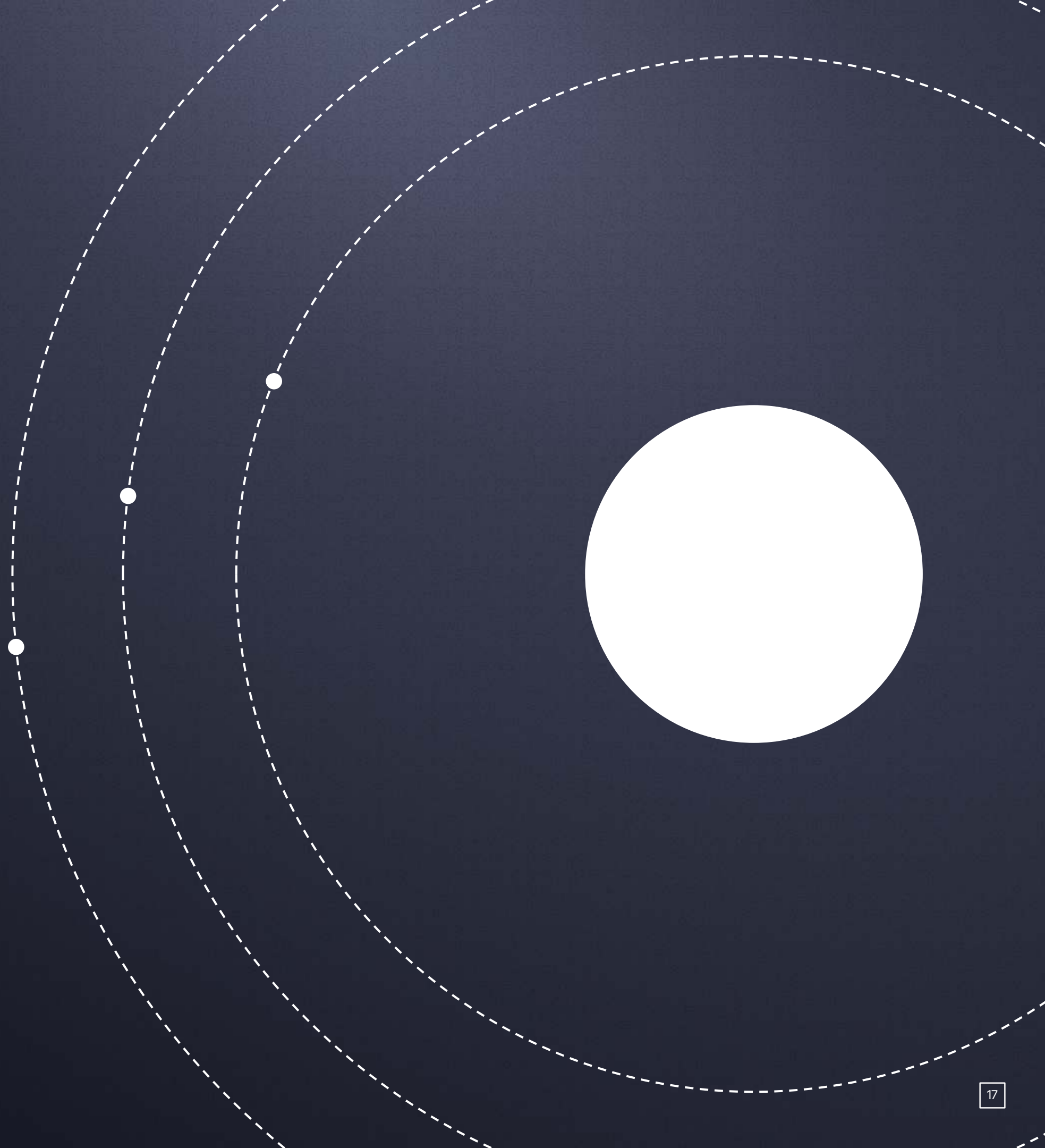
Кечкенә текстта бер геройны төрле сүзләр белән атап була: башта малай, аннары ул, соңрак дустым. Болай эшлэгәндә сөйләм кабатланмый.

02

Исем геройны беренче тапкыр таныштыра, ә зат алмашлыгы аны яңадан әйтә, ләкин исемне кабатламый. Текст шуның белән жиңел укыла.

03

Күнегү ясаганда геройларны күзәтеп бару файдалы: кем исем белән әйтелә, кем алмашлык белән алыштырыла. Бу бәйләнешне табу күңелле эзләнүгә охшый.

2

кыска сорау ияне табарга ярдәм итә: «кем?» һәм «нәрсә?»

4 нче сыйныф өчен рус теле дәреслеге кагыйдәсе: ияне табу өчен «кто?» һәм «что?»
сорулары кулланыла

Ияне эзләгәндә нәкъ менә ике сорау юл күрсәтә. Алар
жөмләдә кем турында яки нәрсә турында сүз барганын
тиз ачыкларга булыша.

Кабатлау өчен үрнәкләр

Исем белән бирелгән ия

«Каен үсә», «Балалар уйный» кебек жөмлэләрдә ия исемнәр белән белдерелә. Алар баш килештә тора һәм кем? нәрсә? сорауларына җавап бирә.

Зат алмашлыгы белән бирелгән ия

«Ул үсә», «Алар уйный» жөмлэләрендә ияне зат алмашлыклары башкара. Шул ук герой яңадан әйтелә, әмма сүзләр кабатланмый, жөмлә кыскара.

Ияне табу — жиңелрэк, әгәр сорауны белсәң

Ия жәмләдә кем турында яки нәрсә турында сүз барганын күрсәтә. Ул исем белән дә, зат алмашлыгы белән дә белдерелә. «Кем?» һәм «нәрсә?» сораулары ярдәмгә килә.